

Predmet: Antropológia náboženstva, podzim 2008
Vypracovala: Kristína Faklová, 186209

Bronislaw Malinowski

Mýty o smrti a návrate – cyklus života

V návaznosti na mýtus o pôvode ľudstva v podzemí (underground) môže byť v určitých verziách tento porovnávaný s existenciou ľudských duchov (spirits) po smrti v dnešnom – spirituálnom svete. Paralela medzi pôvodom a spirituálnou existenciou potom musí byť chápaná ako psychologická a kultúrna hodnota. Domorodci veria, že duše zosnulých sa po smrti sťahujú na ostrov Tuma. Tam vstúpia do zeme cez špeciálnu dieru – čo naznačuje akýsi druh inverzného procesu návratu k pôvodnému výstupu z nej. Dôležitý je ale fakt, že po preklení spirituálnej existencie v Tume človek zostarne, ošedivie a získa vrásky. Omladnúť musí tak, že si olúpe vlastnú kožu. Keď ľudia prišli z podzemia na zem, nestratili schopnosť žiť večne mladí. Túto schopnosť však stratili, na oko triviálnou, ale vlastne osudovo dôležitou udalosťou:

Stará žena, jej dcéra a vnučka žili spolu v jednom dome ako predstaviteľky matrilineárnej spoločnosti. Jedného dňa sa šli starena a vnučka kúpať k rieke. Starena odplávala z vnučkinho dohľadu, zvliekla si kožu a odhodila ju. Rieka ju odplavila, ale koža sa zachytila v húšti. Starena sa medzitým vrátila na breh, ale vnučka ju takú mladú nespoznala a nechcela veriť, že je to jej stará matka. Preto ju odohnala preč. Starena sa vrátila pre kožu, navliekla si ju a spolu sa pobrali domov, kde však starena vyslovila osud pre celé ľudstvo – Keďže mi vnučka neverila, už si nemôžem viac zvlieciť kožu. Všetci musíme zostarnúť. Všetci musíme zomrieť.

Dnes si jedine zvieratá môžu meniť kožu, aj to len tie zvieratá „zdola“ a teda hady, kraby, leguány či jaštery. Takto sa nám teda objavujú paralely medzi duchmi a „primitívnymi“ ľuďmi. Medzi domorodcami ide o vieru v predchádzajúcu ľudskú silu omladzovať sa a následná strata tejto schopnosti. Každý človek teda kvôli vnučkinej „chybe“ musí podstúpiť proces úpadku a ochabovania, ktoré prináša starnutie. Aby sme však presne pochopili túto ich vieru, musíme porozumieť jej celému cyklu.

Napríklad: domorodec v Melanézii je definitívne optimistický v jeho postoji k zdraviu a chorobe. Sila, sviežosť a dokonalosť tela sú pre neho prirodzené a môžu byť narušené len nehodou alebo nadprirodzenou príčinou. Nehody rozdeľujú na malé a veľké. *Nemajú však pochyb* o tom, že veľmi vážne choroby a najmä smrteľné, sú spôsobené *čarmi*. Najobvyklejšie sú tieto čary praktizované čarodejmi, ktorí môžu svojimi zariekavami či rituálmi privodiť množstvo chorôb a nevoľností, s výnimkou chorôb s rapidným postupom či epidémií. Zdroj tohto čarodejníctva je domorodcami videný v nejakom vplyve z juhu. Buď z hája Lawaywo alebo z južného ostrova Vakuta.

Práve z ostrova Vakuta boli prinesené čary krabom, ktorý mal možnosť zabiť človeka, ale nakoniec sa nad ním zľutoval a prinavrátil ho späť k životu. Človek bol za to krabovi vďačný, dal mu veľkú odmenu a požiadal kôrovca, aby ho naučil mágií. Krab ju človeka naučil, čo človek zneužil a kraba zabil. A tak pokračuje v zabíjaní do dnes a kraby majú odvtedy veľmi dlhý život, pretože voľakedy boli pánmi života a smrti.

V týchto mýtoch máme však len časť z obrovského množstva aspektov, ktoré vyjadrujú konečný osud ľudskej existencie. Domorodci však mýty neberú ako teóriu alebo vysvetlenie, je to niečo *žité a praktizované*.

Domorodci tiež veria, že mágia ľahšie zasiahne starších ľudí, práve kvôli mýtu o starnutí a ochabovaní ľudí s pribúdajúcim vekom.

Na pochopenie mýtov musíme porozumieť vzťahu domorodcov k svetu živých a k svetu mŕtvych a vzťahu medzi nimi – spiritizmus. Domorodci veria, že raz za rok sa zosnulí navracajú do dedín, počas sviatku Milamala a niektorí si myslia, že s nimi títo zosnulí v podobe duchov žijú stále.

Sviatok Milamala bol inštituovaný mýtom o starene, ktorá umrela, zanechajúc po sebe dcéru s vnukom. Dcéra však nemala dostatok mlieka, aby nachovala svojho syna a preto hrozilo, že chlapec umrie. Požiadala preto muža z vedľajšej dediny, aby v ríši duchov odkázal jej matke, aby im pomohla. Starena teda naplnila košík jedlom a vrátila sa k dcére na zem. Nakrmila vnuka a chcela s nimi zostať s tým, že sa o nich bude starať. Tejto mágie sa však dcéra zľakla a vyhnala matku späť do krajiny duchov. Vtedy matka rozdelila kokosový orech na dve polky, tú bez troch dier dala dcére so slovami, že už nikdy nebude môcť vidieť spirituálne bytosti a sebe nechala polku s dierami. Znamenalo to, že raz za rok ona a ostatní duchovia prídu do dediny a budú všetkých pozorovať, ale zostanú neviditeľní.

Komunikácia medzi duchmi a živými je prevádzaná rôznymi spôsobmi. Mnohí dosvedčujú ich existenciu a teda potvrdzujú realitu spirituálneho sveta. Duchom sa nosí jedlo a iné dary na znak úcty. Duchovia preukazujú svoju prítomnosť priaznivými alebo nepriaznivými znameniami a svoju spokojnosť alebo nespokojnosť vyjadrujú rôznymi činmi (napr. poškodenie majetku, nepríjemným zápachom, zlým počasím, nehodami). Domorodci cítia skutočnú blízkosť sveta duchov najmä v čase, keď niekto z ich kmeňa umiera.

Mýtus tu teda predstavuje kontinuálnu perspektívu, kde sa osobné záujmy, strach, smútok na jednej strane a systém viery, konkrétne prípady z osobnej skúsenosti a pamäte predchádzajúcich generácií na strane druhej zasadzujú do epochy, kde sa podobný fakt vyskytol po prvýkrát.

Keď si rozoberieme explicitný vývoj rozprávania o dôležitých či zásadných záležitostiach vo viere domorodca alebo predmety, ktoré sú zasadené do príbehov, zistíme, že všetky reflektujú nepríjemné alebo negatívne pravdy (strata mladosti, choroby, strata života spôsobená mágiou, odchod duchovných bytostí a následný kontakt s nimi).

Mýty o mági

V ďalšej časti sa Malinowski zaoberá mágiou ako najdôležitejším a najmysterióznejším aspektom pragmatického postoja primitívneho človeka k realite. Všíma si, že mágiu nenájde pri záležitostiach, ktoré sú isté, spoľahlivé či pod kontrolou racionálnych metód a technických procesov. Vyskytuje sa iba tam, kde je zreteľné nebezpečenstvo, kde nie je istota. Znamená to teda, že mágia je *psychologický faktor*. Dodáva presvedčenie v sile uspieť, dodáva sebaistotu v otázkach bežného života, je vždy spojená s ľudskými inštinkami, potrebami a úsilím a tiež napĺňa *sociologickú funkciu* pôsobením ako aktívny element v organizácii práce (napr. pri stavbe kanoe ako dôležitej súčasti pre prežitie – nástroj nevyhnutný k rybolovu, obchodovania, transportu) a v jej systematickom zabezpečení. Mágia nevzniká, nebola vymyslená. Bola proste *daná* od počiatku, ako základný doplnok k všetkým ostatným veciam a procesom, ktoré sú dôležité pre človeka a obchádzajú jeho normálne racionálne snahy. Podstatou mágie je *integrita*. Mágia môže byť efektívna len keď bola odovzdaná bez strát a chýb z jednej generácie

na druhú. Od starobylých časov až k dnešnému nositeľovi. Mágia teda potrebuje
rodokmeň

Rovnako ako mágia potom samotný mýtus tvorí *kultúru*, najmä vďaka narácií
a literárnym aspektom.